

RÜZGAR EKEN FIRTINA BİÇER

23 Ağustos 2023

Yıldırım Koç

Türkiye ekonomisinin kronikleşmiş iki sorunu, döviz ihtiyacı ve devlet bütçesindeki açıktır. Yüksek oranlı enflasyon, yüksek döviz kuru ve yüksek faiz oranı ile bu kronikleşmiş sorunlar birbirini karşılıklı olarak etkilemektedir.

Döviz ihtiyacını temelden çözebilmenin en önemli yolu, ihracatın artırılmasıdır. İhracatın artırılmasında köklü yapısal değişiklikler yerine, ancak üretim maliyetinin (ve özellikle işgücü maliyetinin) düşürülmesi kısa vadede sonuç alınmasını sağlayabilir. O zaman, 2024 Mart yerel seçimlerinden sonra Türkiye’de işgücü maliyetlerinin düşürülmesi öncelikli hedef olacağı benzenmektedir. Bunun yolu da, enflasyonun çok yüksek oranlara çıkarılması, ancak ücret ve aylıklarda yapılacak zammın TÜİK’in kontrollü düşük TÜİK verileri temelinde hesaplanmasıdır. Böylece çok hızlı ve büyük boyutlu bir mutlak yoksullaşma, başta işçi sınıfı olmak üzere, emeklileri ve diğer toplum kesimlerini doğrudan etkileyecektir.

İşgücü maliyetinin düşürülmesi yalnızca ücret düzeyiyle ilgili bir konu değildir.

İşçilerin işyerinde işverenlerin anlayışına göre daha “verimli” çalıştırılabilmeleri, çalışma mevzuatında “esneklik” alanında işveren lehine önemli değişikliklerin yapılmasını gerektirmektedir. Bu amaçla, işçilerin yürürlükteki yasalar ve toplu iş sözleşmeleri aracılığıyla sağladıkları bazı güvencelerin iptal edilmesine çalışılacaktır.

İşverenlerin çok rahatsız oldukları konulardan biri, yürürlükteki mevzuatta iş güvencesine ilişkin hükümlerdir. İş güvencesinin de zayıflatılması gündeme gelebilir.

Kıdem tazminatı yükünün kaldırılması da işçilik giderlerini azaltacaktır. Belirli süreli iş sözleşmesinin kullanılmasının önündeki yasa engelleri kaldırılırsa, kıdem tazminatı ve ihbar tazminatı tümüyle kaldırılacak, iş güvencesi ve işe iade davası açma hakları iptal edilecektir. TİSK, bu konudaki talebini yıllardır gündemde tutmaktadır.

Çok sayıda işçinin, özellikle kıdemi ve ücreti nispeten yüksek işçilerin işten çıkarılması gündeme gelebilir. Hatta bazı provokasyonlarla işçiler eyleme tahrik edilip, işçilerin tazminatsız olarak işten atılmalarının önü açılmaya çalışılabilir. İşten atılanların kara listeye alınıp işsiz bırakılmasıyla, bir korku ortamı yaratılması amaçlanabilir.

Sendikaları etkisizleştirmek için de sistemli bir kampanya başlatılacaktır. Bazı sendikacıların zaafı ve hataları, tüm sendikacılık camiasını yıpratmak biçiminde gündeme getirilebilir. Sendika aidatlarının yüksekliği konusunda kampanyalar düzenlenerek sendikalar yıpratılmak istenebilir. Hem iktidar yanlısı medya kuruluşları, hem de sosyal medya bu yıpratma ve sendikalara duyulan güveni yok etme sürecinde etkili bir biçimde kullanılacaktır.

Sorunları artan işçiler, işvereni veya hükümeti eleştirmek yerine, öncelikli olarak aidat ödedikleri sendikaları hedef alabilir. 2015 yılında Bursa’da metal sektöründe işçiler, artan sorunlar karşısında, onları temsil eden sendikayı hedef alan sert eylemlere başvurmuştu. Bu tür eylemler gündeme gelebilir.

Dünyada siyasi gerginliğin ve taşımacılık maliyetlerinin arttığı koşullarda, Türkiye’yi Çin’in yerine geçirecek özellikle Avrupa için bir üretim merkezi haline getirebilmenin önkoşulu, işgücü maliyetlerini düşürmektir. Bu sağlanabilirse, Türk ihracatçılarının ihracatının artmasıyla sağlanacak dövizin yanı sıra, Türkiye’yi ihracata dönük bir yatırım üssü haline getirmeyi kabullenen ulusötesi şirketlerin doğrudan yatırımları da döviz yaratacaktır.

Turizm gelirleri de döviz ihtiyacını karşılamada çok önemli bir kaynaktır. Ancak işgücü maliyetlerindeki artış, yabancı turistlerin bir bölümünün Türkiye yerine Mısır ve Yunanistan’ı tercih etmelerine neden olmaktadır. İşgücü maliyetlerinin hızlı ve etkili bir biçimde düşürülmesi, turizm sektöründe beklenen ve umulan döviz girdisinin sağlanmasına da katkıda bulunacaktır.

İşgücü maliyetlerinin düşürülmesinde sendikaların siyasi iktidarın kontrolü altına alınması ve buna direnen işyerlerinin sendikasızlaştırılması da olası bir gelişmedir.

Türkiye’nin ikinci kronik sorunu, bütçe açıklarıdır.

Ekonominin ihracat sayesinde canlandırılması vergi gelirlerini artıracaktır.

Ayrıca, ÖTV ve KDV gibi dolaylı vergilerin artırılması da kamu harcamalarının yükünü ağırlıklı olarak işçilerin, memurların, emeklilerin sırtına yıkacaktır.

Devletin harcamalarında önemli bir kalem, fiyatları artan elektrik ve doğalgazda bir süredir uygulanan sübvansiyondur. 4 yıl boyunca seçim olmayacağı koşullarda, büyük olasılıkla bu sübvansiyon kaldırılacak veya azaltılacaktır. Böylece kamu harcamalarında ücretlilerin ve emeklilerin sırtından bir tasarrufa gidilmiş olacaktır.

SGK'nın açıkları giderek büyümekte ve merkezi yönetim bütçesi üzerinde giderek daha da artan bir yük oluşturmaktadır. SGK'nın sağladığı hizmetlerin kapsamının daraltılması, bazı hizmetlerin SGK paketinin dışına çıkarılması ve kullanıcı ödemelerinin artırılması da gündeme gelebilecek "çözümler" arasındadır.

Devletin eğitim ve sağlık harcamalarının kısılması da gündeme gelebilir.

Özetle; gerek işverenlerin talepleri, gerek 2024 Mart'ından sonra 4 yıl daha seçim yaşamayacak olan siyasi iktidarın olası politikaları, işçiler, memurlar ve emekliler başta olmak üzere, tüm emekçiler için fırtınalı bir dönemin yaklaştığını göstermektedir. Türkiye, Cumhuriyet tarihinin en hızlı ve en kapsamlı mutlak yoksullaşmasını 2024 Mart yerel seçimlerinden sonra yaşayacağı benzemektedir.

Bu gelişmelere işçi sınıfının tepkisi ne olacaktır?

Çok hızlı ve kapsamlı bir mutlak yoksullaşma yaşayacak, yıllardır kullanageldiği haklarının bir bölümü elinden alınacak işçi sınıfının bu gelişmeler karşısında nasıl tepki göstereceği konusunda bazı tahminlerde bulunulabilir.

Olası gelişmeler konusunda tahminde bulunabilmek için işçi sınıfının durumuna ilişkin bazı tespitleri hatırlamakta yarar vardır.

Günümüzün işçi sınıfı, küçümsenmeyecek bir örgütlenme ve eylemlilik mirası devralmıştır. Örgütlülük yalnızca sendikalarla sınırlı değildir. Sürekliliği olan her işyerinde var olduğu bilinen gayri resmi yapılanmalar etkilidir.

İşçi sınıfının örgün eğitim düzeyi, geçmiş on yıllarla kıyaslanmayacak kadar yüksektir.

İşçiler, sosyal medyayı çok etkili bir biçimde kullanmakta, gerektiğinde bu yolla eylem örgütleyebilmektedir.

İşçilerin büyük çoğunluğunun kredi kartı ve tüketici kredisi vardır. Bunların taksitleri insanları tepki göstermede daha ihtiyatlı olmaya itmektedir. Ancak bu tür yükümlülükler, belirli bir noktadan sonra da "ne olacaksa olsun artık" tepkisine yol açmaktadır. O zaman gelişen olaylar daha da radikal olmaktadır.

Kritik nokta, "bıçağın kemiği delmesi," veya "ekmeğin aslanın ağzından midesine inmesi" anıdır. Bu durumda işçinin oturduğu minder tutuşur ve ardından aç tilki fırın yıkar.

İnsanlar hayatlarından memnunsal ve geleceğe umutla bakıyorsa, bu kitleyi kimse harekete geçiremez. Kitleyi harekete geçirmek isteyenler, ağızlarıyla kuş tutsalar, kendilerini yaksalar da, hayatından memnun olan kitleler sessizliğini korur.

Ancak eğer kitleler çok yoğun biçimde ve fazla mesai yaparak uzun saatler çalışmasına ve bazı masraflarını kısmasına rağmen ücreti yetmiyor ve taksitlerini ödeyemiyorsa; sürekli olarak işsizlik ve haciz korkusuyla yaşıyor, geleceklerine güvenle bakamıyor ve sürekli kaygı duyuyorsa; aile olarak en basit ihtiyaçlarını karşılamada zorlanıyorsa; kiralık ev bulamıyorlarsa; büyük fedakarlıklarla üniversiteye gönderdikleri çocukları işsizlikten bunalıma girmişse; çocukları vatani terk edip kapağı yurtdışına atmaya çalışıyorsa, o takdirde hiçbir güç bu kitlenin tepkilerini engelleyemez. Yoksul insan tepki göstermeyebilir; ancak yoksullaşan, elindekini kaybeden, evine ve arabasına haciz gelen insanın damarına basılmıştır; bu insanın tepkisi sert olur. Düne kadar sessizliği tercih etmiş olan insanlar kitlesel tepkiye girer.

Türkiye böylesine bir sürece girmiş durumdadır. Rüzgar ekenler fırtına biçecektir.